

ПРИРОДА ПЕРЕДДОГОВІРНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ (ДОСВІД КРАЇН ЄС)

НАДЬОН В.В. - доктор юрид. наук, професор, професор кафедри цивільно-правової політики, права інтелектуальної власності та інновацій Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

<https://orcid.org/0000-0001-8240-7717>

DOI: <https://doi.org/10.71404/EP.2026.1.48>

З 2020 року в Україні розпочато процес рекодифікації (оновлення) цивільного законодавства, зумовлений низкою економічних, політичних і правових чинників та передумов. При цьому йдеться про докорінне та системне оновлення усіх книг Цивільного кодексу України 2003 року (далі ЦК – України) з урахуванням законодавчого досвіду в цій сфері, (переважно, Німеччини та Франції), а також інших країн ЄС.

Автори Концепції оновлення ЦК України стверджують, що потреба рекодифікації витікає з логіки подальшої системної трансформації суспільства, в тому числі щодо формування реальної й ефективної ринкової економіки як невід'ємної складової громадянського суспільства та євроінтеграційної спрямованості всіх компонентів суспільства [3]. Термін «рекодифікація» вживається представниками Робочої групи у значенні системних суттєвих змістовних і структурних новацій чинного кодексу (або групи кодексів та законів), без створення нового [1, с. 28].

Великим завданням уряду та парламенту за словами Р. О. Стефанчука, є спрямувати сили на підвищення якості правових актів, щоб у подальшій роботі суди мали ефективні правові норми, а також позбавлення від «нормативного сміття», адже станом на сьогодні чинними є понад 1 млн юридичних актів, які часто суперечливі між собою. Тому головною метою Робочої групи є приведення інституцій до європейських стандартів [6]. У цьому аспекті слід приділити увагу новому для українського законодавства правовому інституту – переддоговірна відповідальність.

Ключові слова: відповідальність, переддоговірна відповідальність, делікт, договір, концепція, обов'язок, правовідносини.

Постановка проблеми

Забезпечення стабільності цивільного обороту, лібералізація умов ведення бізнесу та необхідність посилення захисту прав та інтересів слабкої сторони правовідношення вимагають імплементації до ЦК України норм, які передбачали б відповідальність недобросовісного учасника на стадії до вступу в договірні правовідносини [3]. Мова йде про переддоговірні правовідносини та переддоговірну відповідальність.

Важливим питанням, пов'язаним з інститутом переддоговірної відповідальності, є визначення його місця в системі зобов'язань, його природи: чи належить він до договору, до делікту або є самостійним різновидом недоговірних зобов'язань. Зважаючи на історичні причини, єдиної відповіді на поставлене питання не існує, оскільки різні правопорядки дотримуються різних підходів, у зв'язку з чим можна констатувати вироблення трьох основних моделей: німецької, французької та англо-саксонської. Тому слід проаналізувати зазначені підходи та визначити місце інституту переддоговірної відповідальності у цивільному законодавстві України.

Стан дослідження

Доктрина відповідальності за culpa in contrahendo була розроблена в середині

XIX ст. німецьким правознавцем Рудольфом фон Ієрінгом та розвивалася спочатку в рамках німецької правової системи.

Виклад основного матеріалу

Інститут переддоговірної відповідальності бере свій початок із німецької доктрини та судової практики, тому доцільно розпочати розгляд поглядів на природу *culpa in contrahendo* з німецького правопорядку.

Термін «переддоговірна відповідальність» ширший, ніж «відповідальність за *culpa in contrahendo*». *Culpa in contrahendo* (дослівно «вина у процесі переговорів») обмежується відповідальністю, викликаною винною поведінкою під час переговорів. У цьому контексті, слід підкреслити два важливих моменти, це: 1) винна поведінка; 2) шкода, яка повинна мати місце під час ведення переговорів. У свою чергу, переддоговірна відповідальність охоплює ситуації, коли вина має місце на переддоговірній стадії, але збитки, заподіяні невинній стороні, можуть мати місце як до, так і після укладення договору.

Основоположник концепції *culpa in contrahendo* Р. фон Ієрінг [8], досліджував різного роду вади факту укладання правочину, що виникли ненавмисно та призвели до не укладення чи недійсності договору. Він констатував обмеженість благ, що захищаються деліктним правом Німеччини, і стверджував, що цим обумовлена необхідність усунення прогалин в законодавчому регулюванні та введенні *culpa in contrahendo*. В рамках деліктної відповідальності у Німеччині існували тільки такі види позовів: *act. de dolo* (при навмисно заподіяній шкоді) або *act. Legis Aquiae* (при заподіяній фізичної шкоди, але з будь-якою формою вини). Цією обставиною була викликана необхідність створення якогось «гібрида» вищезазначених позовів, що запозичив би з першого – відсутність вказівки на форму заподіяння шкоди, а з другого, можливість відповідальності за необережну поведінку, – цим позовом і став *culpa in contrahendo* [8].

Таким чином, деліктне право Німеччини не мало санкцій за зменшення майна в цілому, внаслідок витрат на укладення договору, який так і не був укладений, та не

оперувало принципом генерального делікту (§ 823 НЦУ). Це не дозволило Р. фон Ієрінгу говорити про деліктний характер досліджуваної ним відповідальності. Цим викликана необхідність віднесення даної концепції до інститутів договірного права, що підтверджується наступним аргументом: вступаючи у переговори, особа виходить із сфери недоговірних відносин, що характеризуються виключно обов'язком утриматися від неправомірної поведінки, і вступає в переддоговірну сферу, що тягне за собою прийняття сторонами ще й позитивних обов'язків – діяти з належним рівнем обачності та турботи стосовно контрагента. Таким чином, Р. фон Ієрінг робить висновок про договірну природу позову *culpa in contrahendo*, оскільки, укладаючи договір, сторони беруть на себе не тільки обов'язок вчинити виконання правочину, але й обов'язок бути готовим та докладати зусиль для того, щоб його вчинити. За наявності будь-якої вади під час укладання правочину неможливо виконати інший з вищенаведених обов'язків. Оскільки порушується договірний обов'язок, то позов, що пред'являється, також повинен мати договірний характер. Дані міркування знаходять підтвердження у тому, що недійсність договору передбачає відсутність всіх наслідків правочину, а отже, пов'язані лише з практичною метою контракту. Обов'язки іншого спрямування: повернути передану річ, завдаток або відшкодувати збитки, пов'язані з попереднім виконанням договору, – залишаються.

Відповідно до деліктного права, чисті економічні збитки не підлягають відшкодуванню, якщо збитки не були заподіяні навмисно (§§ 823 (1), 826 НЦУ). Для перерваних переговорів це означає, що відшкодування витрат або втрачених можливостей у принципі неможливе, навіть немає реальної субсидіарної відповідальності та й строк позовної давності для деліктних позовів досить короткий. Виходячи з зазначених причин, договірна здатність для позивача більш сприятлива. Саме тому німецькі суди розробили категорію взаємної довіри, яка аналогічна договірним відносинам та щодо яких дозволено застосовувати договірний режим у разі *culpa in contrahendo*. Тут слід розумі-

ти, що вчені, з якими погодилися деякі сенати Федерального суду, стверджували, що перервані переговори є не випадком *culpa in contrahendo*, а захистом довіри. Ця думка передбачає, що §123 НЦУ слід застосовувати за аналогією замість правил про договірну відповідальність.

У літературі висловлюється думка про те, що у разі, якщо порушення переддоговірних обов'язків виявляється після укладення договору і не тягне за собою його недійсність, переддоговірні обов'язки слід розглядати як обов'язки, що виникають за договором. Таким чином, їх порушення має призвести до порушення договору та виникнення договірної відповідальності. Такий висновок відображено й у практиці Верховного суду Естонії: «якщо порушення переддоговірних обов'язків виявляється після укладання дійсного договору, відносини сторін слід розглядати як єдине договірне зобов'язання, зміст якого складається крім зобов'язань, що випливають із самого договору, також із зобов'язань, що існували між сторонами до укладання договору». З таким рішенням складно погодитися. На нашу думку, вступ у переддоговірні правовідносини (за аналогією з договірними), тягнуть за собою виникнення у суб'єктів визначених відносин самостійних прав та обов'язків, порушення яких є підставою для притягнення до відповідальності. Видається щонайменше дивним, що при стягненні збитків за недобросовісне ведення переговорів можливо посилатися, наприклад, на неналежне (недобросовісне) виконання договору, що було б логічно з позиції Верховного суду Естонії.

Ця доктрина знайшла закріплення у багатьох країнах континентальної Європи (Греції, Італії). Так, договірний характер переддоговірної відповідальності закріплено у статті 1337 Цивільного кодексу Італії, обов'язок добросовісно вести переговори визначено як складову частину інституту укладання договору, а відповідальність за порушення цього обов'язку є різновидом договірної відповідальності [7, с. 833]. Крім того, судова практика Німеччини поширила застосування доктрини переддоговірної відповідальності за межі відшкодування суто майнових (матеріальних) збитків, а отже,

практикою стали охоплюватися випадки заподіяння шкоди майну чи здоров'ю контрагента. Початок цього було покладено справою *Linoleumfall* (07.12.1911 р.): «під час огляду будматеріалів у приміщенні продавця, на покупця впали рулони з лінолеумом, і заподіяли йому тілесні ушкодження. Суд встановив, що продавець, будучи професійним учасником ринку, недбало ставився до своїх переддоговірних обов'язків щодо забезпечення безпеки потенційного контрагента» [4].

Обґрунтовуючи концепцію належності переддоговірної відповідальності до деліктної за своїм характером через те, що передбачувані учасники договору до його укладання не пов'язані взаємними обов'язками та застосування норм про договірну відповідальність позбавлене формально-юридичних підстав. Так, ЦК Франції (далі за тестом – ЦК Франції) передбачає такі положення: «Будь-яка дія людини, яка завдає іншій шкоду, зобов'язує особу, винну в її заподіянні, цю шкоду відшкодувати. Будь-яка особа несе відповідальність за шкоду, заподіяну нею не тільки внаслідок її дій, а й внаслідок її недбалості чи необережності» (ст.ст. 1382, 1383 ЦК Франції). Відповідно особа, яка зазнала збитків унаслідок *culpa in contrahendo*, захищається деліктним правом Франції.

Незважаючи на те, що *culpa in contrahendo* вже охоплювалася законодавчим регулюванням, сама доктрина прямо не була відображена, аж до масштабної реформи французького зобов'язального права 2005-2016 рр. Основною рисою нововведень є значне збільшення положень, які тією чи іншою мірою стосуються принципу добросовісності, у тому числі введення відповідальності за недобросовісне ведення переговорів. Так, ст. 1112-1 ЦК Франції встановлює обов'язок розкриття під час переговорів щодо укладення договору важливої для другої сторони інформації. Водночас абз. 2 ст. 1112 ЦК Франції передбачає, що відшкодування збитків, завданих на стадії переговорів, не може мати на меті компенсацію неотриманих доходів, які очікувалися в результаті укладеного договору (така відповідальність має недоговірну природу, якщо лише сторони переговорів не уклали

між собою правочин, що регламентує їх відносини під час ведення переговорів). Правовідносини відшкодування шкоди – це передбачені нормами цивільного законодавства, цивільних охоронних правовідносин, що виникають внаслідок завдання шкоди суб'єкту цивільних прав і виражаються у праві потерпілого на відшкодування завданої йому шкоди та обов'язку особи, яка завдала шкоду, або суб'єкта, вказаного у законі, відшкодувати завдану шкоду [2, с. 6]. У згаданій статті вказано, що відшкодування не може бути направлено ні на компенсацію потенційних вигод від неукладеного договору, ні на втрату шансу отримати ці вигоди (виключено виклик будь-якого позитивного інтересу, інакше досягнутий результат був би таким самим, як і в ситуаціях, коли договір був би укладений). До компенсації підпадають такі розумні (з урахуванням присутнього переговорам ризику) витрати, як, наприклад, проведення досліджень, витрати на матеріальне забезпечення процесу переговорів, на транспорт, судові витрати.

Позиція на природу переддоговірної відповідальності як на деліктну, прийнята не тільки Францією, а й багатьма європейськими правопорядками, включаючи Австрію, Нідерланди, Швейцарію.

Так, Верховний суд Нідерландів у рішенні по справі *Plas v Valburg* 1982 р. виділив три стадії переддоговірного процесу: на першій стадії – сторони вправі вийти з переговорів, без застосування відповідальності за це; на другій стадії – сторони можуть вийти з переговорів, але відшкодувавши іншій стороні понесені витрати; на третій стадії – сторони не можуть добровільно перервати переговори [9]. У разі порушення обов'язку добросовісно вести переговори на третій стадії, суд може присудити відшкодування винною стороною не лише витрат контрагента, а й відшкодування збитків, виходячи з позитивного інтересу, з урахуванням прибутку від передбачуваного договору. На третій стадії переговорів, суд може винести рішення, яким зобов'язати відповідача продовжити переговори, або рішення про укладення договору. Очевидно, застосування такого «проміжного» способу захисту, як примус

до продовження переговорів, є унікальною особливістю голландського права.

Слід відзначити, що голландський законодавець, прийнявши Цивільний кодекс Нідерландів 1992 року, передбачив у §6:162.1 загальну норму про відповідальність за заподіяння шкоди, завданої неправомірними діями, проте утримався від включення до кодексу будь-яких норм, що стосуються переддоговірної відповідальності.

Третьою моделлю відповідальності за недобросовісне ведення переговорів є англосаксонська. Слід зазначити, що в країнах загального права навряд чи можна говорити про концепцію *culpa in contrahendo* як про деліктну чи договірну, через панування алеаторного підходу до переговорів: кожен переслідує свої економічні інтереси, вступаючи в цивільний оборот, і має брати ризик певних збитків, якщо він не поведився досить обачно та вступив у правовідносини з ненадійним контрагентом. Юристи країн англосаксонського права скептично ставляться до «проміжних» домовленостей, які не стали договорами. Так, англійському судді Вейсі приписується така характеристика: «Джентльменська домовленість – домовленість, яка не є правочином, укладена джентльменами, кожен з яких вважається пов'язаним домовленістю» [11]. До того ж іноді висловлюється уявлення про те, що протилежність інтересів сторін, начебто, виключає обов'язок добросовісності в переговорах «at arm's length» (дослівно – «на відстані витягнутої руки», тобто в переговорах з «чужими»). Яскравий приклад – висловлювання лорда Акнера: «Концепція обов'язку вести переговори добросовісно за своєю природою несумісна з протилежними позиціями сторін у переговорах» [16]. Тому теоретично такий обов'язок нерідко заперечується. У загальному праві глибоко вкоренилася ідея *caveat emptor* (нехай покупець буде пильним), що відображає позицію англійського лібералізму *no man is his brother's keeper* [12].

Звернемося до правової позиції англійського суду: контрагенти в переговорах переслідують власні інтереси та роблять це правомірно, крім випадків прямого введення в оману. Для того, щоб досягти вигідних

умов договору, сторона може навіть припинити переговорний процес, розраховуючи, що контрагент виявить бажання відновити переговори та готовий піти на поступки. Обов'язок добросовісної поведінки практично не життєздатен, оскільки суперечить економічним інтересам сторін [17]. Проте, коли суди стикаються з очевидною несправедливістю буквального застосування цього підходу, захист потерпілій стороні все ж таки надається. Так, добросовісна сторона в разі неналежної поведінки іншої сторони в процесі переговорів, для захисту своїх інтересів, може застосувати один із таких засобів:

- вимога про застосування деліктної відповідальності за недбале (хибне) твердження у процесі переговорів на підставі прецеденту *Hedley Byrne vs Heller* (1964 р.);
- вимога щодо застосування деліктної відповідальності за умисне чи невинне спотворення інформації на підставі Акту про хибні заяви 1967 року [7];
- за допомогою доктрини *misrepresentation* (заборона введення контрагента в оману);
- через інститут безпідставного збагачення (цей інститут називається також реституцією);
- шляхом ставлення до кінця не «оформленого» договору як до укладеного (особливо якщо він був частково виконаний на користь контрагента, що заперечує договір), включаючи вже згадуване визнання наявності умов;
- через інститут *promissory estoppel* (особливо якщо контрагент, який заперечує договір, не набув вигоди за рахунок іншої сторони, але остання зазнала збитків) [4, с. 257].

Доктрина «естопель» (з англ. *Estoppel* – відхилення, від *estop* – позбавляти права заперечення) базується на принципах добросовісності та послідовності. За своєю природою це прояв загального принципу недопустимості зловживання правом. Сторона, яка вчиняє дії або робить заяви у спорі, що суперечать тій позиції, яку вона займала раніше, не повинна отримати перевагу від своєї непослідовної поведінки [5].

Керуючись зафіксованими домовленостями, суд може визнати договір фактично

існуючим та юридично пов'язати сторони. Вироблений у праві інститут *promissory estoppel* діє наступним чином: якщо одна сторона прямо і недвозначно обнадіяла контрагента обіцянкою, знаючи, що вона викличе обґрунтовану довіру, то суд може зобов'язати виконати обіцяне, якщо того вимагає справедливість.

Цікавою є справа *Hoffman vs. Red Owl Stores, Inc.*: компанія погодилася надати позивачу франшизу за умови відповідності критерію певного досвіду роботи та інвестиційним вкладенням. У розрахунку на це позивач зробив істотні витрати, включаючи продаж існуючого бізнесу, переїзду в іншу місцевість тощо, і протягом кількох років здійснював діяльність згідно з домовленостями з *Red Owl Stores, Inc.* Після того, як Хофман досяг відповідності всім умовам, відповідач необґрунтовано та суттєво підвищив суму необхідних інвестицій. Суд надав початковим умовам франшизи обов'язкову силу, оскільки позивач обґрунтовано та очікувано на них покладався [13]. У рішенні Верховного Суду штату Північна Кароліна у справі *Lohse v. Atlantic Richfield Co.* зазначається, що «Хоча деякі суди вважають, що обіцянка, яка дає можливість застосувати *promissory estoppel*, не обов'язково має бути настільки визначеною, щоб вона стала контрактом за наявності *consideration*, ... [14], інші зазначають, що обіцянка чи домовленість повинні бути ясними, певними та однозначними щодо істотних умов ...» [10]. При цьому прихильники першої точки зору можуть пов'язувати менш суворі вимоги до обіцянки, ніж до оферти, з обмеженням способу захисту присудженням відшкодування збитків виходячи з негативного інтересу. У цьому сенсі показовим є рішення Верховного Суду штату Небраска у справі *Rosnick v. Dinsmore*: «Різниця між правилом контрактного права про розумну визначеність та правилом *promissory estoppel* як розумного та передбачуваного ступеня довіри полягає у застосовному способі захисту. *Promissory estoppel* забезпечує лише стягнення збитків, як цього вимагає справедливість, і передбачає стягнення збитків позивача виходячи з прибутку від правочину. Звичайною мірою збитків у теорії *promissory estoppel* є збитки

позивача, понесені через те, що він розумно покладався на обіцянку, довіряв йому» [15].

Проте слід враховувати, що правозастосовна практика не схильна задовольняти позови з *promissory estoppel*. Підтвердженням цієї тези є те, що у 1990-х у середньому лише 8,01 % заяв увінчалися успіхом.

Висновок

Culpa in contrahendo передбачає, що у переговорах щодо укладання правочину потенційні контрагенти повинні дотримуватися «*necessary diligencia*». Сторона, яка своєю винною поведінкою призвела до укладання недійсного договору або перешкодила укладенню договору, повинна нести відповідальність за збитки, заподіяні невинній стороні, яка розраховувала на дійсність укладеного договору.

Сучасною тенденцією розвитку інституту переддоговірної відповідальності є поступове витіснення доктриною *culpa in contrahendo* «деліктного» та «договірною» підходів із національного права різних країн. Яскравим прикладом цього є закріплення *culpa in contrahendo* у Правилах (ЄС) № 864/2007 Європейського Парламенту та ради ЄС про право що застосовується до недоговірних зобов'язань (Rome II Regulations). Вказані Правила безпосередньо застосовуються на території країн – учасниць ЄС (за винятком Данії) з 11 січня 2009 року.

Література

1. Довгерт А. Рекодифікація Цивільного кодексу України. Право України. 2019. Вип. 1. С. 27-41.
2. Ківалова Т. С. Зобов'язання відшкодування шкоди за цивільним законодавством України: теоретичні проблеми: автореф. дис...докт.юрид.наук. Спец.: 12.00.03. Одеса, 2008. 42 с.
3. Концепція оновлення Цивільного кодексу України. Київ: Видавничий дім «АртЕк», 2020. 128 с.
4. Надьон В. В. Цивільно-правова відповідальність у вітчизняній і зарубіжній доктрині та практиці : монографія / В. В. Надьон. Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого. Харків : Право, 2024. 416 с.

5. Принцип «естопель»: як його застосовують українські суди/ URL: <https://sud.ua/ru/news/publication/139662-printsip-estoppel-yak-yogo-zastosovuyut-ukrayinski-sudi>

6. Стефанчук Руслан: Першочерговим завданням членів Парламенту та Уряду України є спрямувати свою роботу на підвищення якості та ефективності законодавства. 2021. URL: <https://www.rada.gov.ua/news/Novyny/204248.html>

7. Fawcett J., Carruthers J. Cheshire, North & Fawcett Private International Law 14th ed. NY: Oxford University Press Inc. 2008. 1536 p.

8. Jhering R.v. *Culpa in contrahendo* oder *Schadensersatz* bei nichtigen oder nicht zur Perfektion gelangten Verträgen, in: Jherings Jahrbücher, Bd. 4. 1861.

9. Kottenhagen R.J.P. From Freedom of Contract to Forcing Parties to Agreement. On the Consequences of Breaking Off Negotiations in different Legal Systems. – 12 *Ius Gentium*, Journal of the University of Baltimore Center for International and Comparative Law. 2006. P. 61-95.

10. Lohse v. Atlantic Richfield Co., 389 N.W.2d 352 (N.D. 1986). URL: <http://www.ndcourts.gov/court/opinions/11099.htm>

11. Nedzel N. A comparative study of good faith, fair dealing, and precontractual liability. Tul. Euro. Civ. LF . 1997. № 12. P. 97-158.

12. Niswanger R.F. An unconscionability formula for Louisiana civilians? Tul. L. Rev. 2006. V. 81. P. 509-535

13. Restatement Second of Contracts § 90 (Promissory Estoppel). 2020. URL: <https://opencasebook.org/casebooks/3665-contracts/resources/4.2.1-restatement-second-of-contracts-90-promissory-estoppel/>

14. Robert E. Scott. Hoffman v. Red Owl Stores and the Myth of Precontractual Reliance. P. 15-20. URL: www.law.columbia.edu/sites/default/files/microsites/contract-economic-organization/files/working-papers/Hoffman%203.0%20final.pdf

15. Rosnick v. Dinsmore, 235 Neb. 738, 749, 457 N.W.2d 793 (Neb. 1990). URL: http://174.123.24.242/leagle/xmlResult.aspx?page=2&xmldoc=19901250457NW2d793_11238.xml&docbase=CSLWAR2-1986-2006&SizeDisp=7

16. Tochtermann P. Agreements to Negotiate in the Transnational Context – Issues of Contract Law and Effective Dispute Resolution. ULR. 2008. N 3. P. 685 – 712.

17. Walford vs Miles. [1992] 2 AC 128, [1992] 1 All ER 453, [1992] 2 WLR 174 (HL 1992). URL: <https://www.ius.uzh.ch/dam/jcr:0ad63435-bcb7-490f-ab7b-154d9acc497f/Walford%20v.%20Miles.pdf>

**THE NATURE OF PRE-
CONTRACTUAL LIABILITY
(EXPERIENCE OF EU COUNTRIES)**

In 2020, Ukraine began the process of recodification (updating) of civil legislation, driven by a number of economic, political, and legal factors and preconditions. This involves a fundamental and systematic update of all books of the Civil Code of Ukraine of 2003 (hereinafter referred to as the CC of Ukraine), taking into account legislative experience in this area (mainly from Germany and France), as well as other EU countries.

The authors of the Concept for Updating the CC of Ukraine argue that the need for

recodification stems from the logic of further systemic transformation of society, including the formation of a real and effective market economy as an integral part of civil society and the European integration orientation of all components of society [3]. The term “recodification” is used by representatives of the Working Group to mean systemic, substantive, and structural innovations to the current code (or group of codes and laws), without creating a new one [1, p. 28].

According to R. O. Stefanchuk, a major task for the government and parliament is to focus their efforts on improving the quality of legal acts so that courts have effective legal norms in their future work, as well as getting rid of “regulatory garbage,” since there are currently more than 1 million legal acts in force, which are often contradictory. Therefore, the main goal of the Working Group is to bring institutions up to European standards [6]. In this regard, attention should be paid to a legal institution that is new to Ukrainian legislation – pre-contractual liability.

Keywords: liability, pre-contractual liability, tort, contract, concept, obligation, legal relations.

